

Västerbottens Läns Nykterhetsförbund

100 år 2021

Av Kurt Bergner, styrelseledamot VLN

Alkoholmissbruket var under 1800-talet mycket omfattande. Under senare delen av 1800-talet växte folkrörelserna fram: nykterhets-, väckelse- och arbetarrörelsen.

I slutet av 1800-talet fanns flera nykterhetsorganisationer i Västerbotten men något organiserat samarbete fanns inte mellan dessa. Först i november 1904 bildades "Västerbottens Nykterhetsorganisationers Centralförbund". Det var Nationalgodtemplarorden (NGTO), Templarorden (TO), Nationaltemplarorden (NTO) och Västerbottens Blåbandsförbund som bildade förbundet. Några större framsteg i nykterhetsarbetet gjordes inte under Centralförbundets tid. Elva år senare bildade samma nykterhetsorganisationer "Västerbottens läns Nykterhetsorganisationers Centralkommitté", 20 juni 1915 i Vindelns, en organisation som kan anses vara ett embryo till VLN.

Frågan om att införa ett förbud mot alkohol hade diskuterats till och från under flera år men inga konkreta förslag hade presenterats. När första världskriget bröt ut och motboken infördes, 1914, infördes kraftiga ransoneringar på alkoholdrycker. Effekterna av den minskade tillgången på alkohol i samhället syntes tydligt. Brottslighet, fylleri, slagsmål mm minskade kraftigt, vilket visade att ett förbud av alkohol ger positiva samhällseffekter. Nu höjdes röster för ett införande av totalförbud mot alkoholhaltiga drycker.

I början av 1920-talet kom ett beslut att en folkomröstning om ett förbud mot alkohol skulle komma. Tidpunkten var dock inte fastlagd. Inom Centralkommittén insåg man att nykterhetsrörelsen inte ensam kunde vinna en sådan omröstning utan hjälp. I början av 1920-talet lades ett förslag fram om bildandet av ett länsförbund inför folkomröstningen av bland andra redaktör Nils Edin, ledamot av Centralkommittén. Det var framför allt alla icke organiserade nykterister som man önskade samarbete med.

Kontakter togs med svenska kyrkan och några frikyrkor för att sondera intresset av ett samarbete i förbudsfrågan. Intresse fanns och en inbjudan gjordes våren 1921 till alla organisationer i länet som kunde tänkas vara intresserade. Den 27:e juni 1921 träffades ett tiotal organisationer, nykterhets- och kyrkliga organisationer, i Lutherska missionshuset i Umeå. Mötet började med ett rejält

fika och därefter gick man till Praktiska skolan där man hade hyrt ett sammanträdesrum. Totalt var 29 deltagare från tio organisationer samlade. Det var många praktiska frågor som fanns på agendan. Hur många ombud ska varje organisation få, vilka stadgar ska förbundet ha, hur många ledamöter ska styrelsen ha mm. Mötet drog ut på tiden (5 tim) innan man var överens om att bilda ett förbudsförbund. Deltagarna åkte hem för att förankrade detta inom respektive organisation och komma med förslag till styrelseledamöter.

Den 12:e juli 1921 möttes man igen i Lutherska missionshuset. Det blev direkt diskussion om antalet ombud som varje organisation skulle ha. Vid första mötet hade antalet maximerats till fem. Nu fanns det de som absolut ville ha sex ombud som maxantal eftersom de valde sex ombud till den egna organisationen och då kunde alla närvara. Oenigheten var så stor att diskussionerna avbröts och flyttades till senare under mötet. Nu blev man efter fortsatta diskussioner ense om fem ombud som maxantal.

Nästa punkt där det uppstod problem blev den om styrelseledamöter. Varje organisation presenterade sina förslag till ledamöter. När I.O.G.T presenterade sina förslag steg ordförande Nilsson upp och uttryckte förvåning över att de inte hade föreslagit sina mest kända och bästa namn som övriga gjort. Han ansåg att endast de mest kända skulle ingå i styrelsen. Han hade förslag på flera namn varav VKs chefredaktör, den liberala riksdagsledamoten Gustav Rosén var ett. Ordföranden tyckte att de skulle tänka om och göra rätt dvs återkomma med några av de namn som han föreslagit. Det slutade dock med att ordförande Nilsson under mötets gång ringde till och övertalade Rosén att ställa upp i styrelsen. Vid mötet valdes direktör J.M Nilsson till ordförande, distriktsföreståndare K.A. Ekman till vice ordförande, E. Åberg till kassör och redaktör N. Edin till sekreterare. De tre sista kom att sitta i styrelsen under många år framöver.

Centralkommittén som bildades 1915 upphörde under 1921. Senaste protokoll från dess styrelse är från vintern 1921 men något formellt beslut om att lägga ned finns inte. Någon ansåg att Centralkommittén dog "sotdöden".

Efter att Västerbottens Förbudsförbund nu hade bildats 1921 började styrelsens arbete med att bygga upp en organisation för spridande av förbudstankarna i länet. Arbetsutskott bildades med lokal verksamhet i Umeå och Skellefteå samt Lycksele och Vilhelmina. I en av samarbetsreglerna (stadgar) ingick att verka för att förbudsvänliga kandidater sattes upp på listor till riksdags-, landstingsmänna- och kommunala val. Nu stundade val till andra

kammaren och därför gick partiernas kandidatlistor igenom. Här fann man att moderaterna inte hade någon nykterhetsvän på valbar plats. Framställan gjordes till moderaterna om att få en sådan plats. Det blev nej. Nu blev det diskussioner om man skulle gå ut med egen lista eller med en särlista under moderaterna. Styrelsen beslutade om en särlista men G. Rosén var starkt negativ till detta och menade att detta endast skulle gynna moderaterna. Detta beslut ledde till att Rosén bad om att bli entledigad från sitt styrelseuppdrag, detta efter bara några veckor i styrelsen.

Våren 1922 kom beskedet att förbudsomröstningen skulle hållas på hösten. Nu blev det ännu viktigare att få fart på verksamheten. Beslut togs om att utbilda pastorer, predikanter med flera som ansågs sakna tillräckliga kunskaper i nykterhetsarbetet. Pastor David Östlund från Stockholm, känd inom nykterhetsrörelsen, kallades in och höll i utbildningen.

För att argumentera för ett förbud mot alkohol ordnades ett stort antal möten och aktiviteter där föredragshållare, både från styrelsen och inbjudna, höll föredrag. Till dessa kom stora skaror, hundratals och till och med tusentalet deltagare. Under 1922 hölls över 700 föredrag av ett 80-tal föredragshållare vid de möten som ordnades runt om i länet.

Vid folkomröstningen 1922 hade kvinnor och män olika valsedlar vilket gjorde att fördelningen mellan kvinnor och män kunde mätas. Det är enda gången detta hänt vid en folkomröstning. Resultatet av omröstningen i Västerbotten blev mycket tydlig, drygt 80% röstade för ett förbud mot alkohol. 90% av kvinnorna och 75% av männen röstade för ett förbud i Västerbotten. Tillsammans med Jönköpings län är det de högsta siffrorna. I övrigt röstade hela Norrland och några län i Mellansverige för ett förbud. Totalt blev resultatet för landet att förbudsvännerna förlorade med 49% mot 51%, motsvarande ca 35000 röster. I de stora befolkningsområdena runt Stockholm, Göteborg och Malmö var motståndarna för många.

Förlusten i förbudsomröstningen var ett hårt slag och i styrelsen fanns de som tyckte att det kanske var dags att lägga ned verksamheten. Under 1923 var aktiviteten låg men kom igång starkt igen året därpå.

En av de viktigaste uppgifterna inom förbudsförbundet blev att verka för att få in fler riksdagsmän som var nykterister eller välvilligt inställda. 1921 var 4 av länets riksdagsmän i andra kammaren absolutister och 3 i första kammaren.

Tjugo år senare var 7 av 8 ledamöter i andra kammaren och 4 av 5 i första kammaren absolutister. Det motsvarar ca 85% av Västerbottens riksdagsmän.

Engagemanget bland medlemmarna var starkt vilket framgår av enskildas insatser. I Nordmaling tog ordföranden i nykterhetsnämnden, komminister Forsstedt, två spritsmugglare hösten 1931. Omständigheterna runt ingripandet gjorde att han blev åtalad för hemfridsbrott och bötfälld. Förbudsförbundet startade då 1933 en insamling till böterna som uppgick till ca 900 kr. Insamlingen gav drygt 1100 kr. Överskottet gick till förbudsförbundets arbete.

1928 tillsatte förbudskongressen den stora nykterhetskommittén som kom fram till att "förbudstanken icke kan praktiskt tillämpas". Förbudstiden i USA upphörde i början av 1930-talet liksom i Finland något som påverkade inställningen till förbudsarbetet centralt men även bland medlemmarna i Västerbotten. Under 1930-talet skymtar också ett visst missmod inom styrelsen, "pessimismens tid". Antalet förbudsforeningar liksom antalet medlemmar minskade stadigt och centralt blev inriktningen mot folknykterhet dominerande, inte förbudsarbetet.

1934 väcktes förslag om att byta namn som speglade verksamheten bättre. Detta förslag avslogs 1935. Västerbottens förbudsförbund ändrade dock samma år vissa formuleringar i stadgarna för att anpassa dessa bättre till nuvarande verksamhet. Där ändrades bland annat "verka för allmänt rusdrycksförbud" till "verka för allmän folknykterhet". I början av 1940-talet hade de flesta av de aktiva från tiden för förbudsförbundets bildande slutat och nya krafter tagit över. Först 1950, vid ett möte i Vindelns, ändrades namnet till "Västerbottens Nykterhetsförbund".

Årsmöten har hållits på många olika orter i länet. Styrelsen spred ut sina möten även till mindre orter s.k. halvårsmöten. Det var ett sätt att engagera och aktivera föreningarna och samtidigt nå ut med budskapet till fler personer.

Verksamheten var under de första två årtiondena starkt inriktat mot förbud av alkoholhaltiga drycker för att sedan övergå mer mot folknykterhetsarbete. Från början av 1970-talet ingår även arbetet mot droger som en del i verksamheten. Den senaste årtiondena har kunskapshöjande konferenser och föreläsningar och opinionsbildande kampanjer dominerat verksamheten. "Nykterhetsfolkets dag" har firats årligen från 1922 med undantag för 1923, men ändrat namn till Folknykterhetens dag.

Ekonomiskt har förbudsförbundet erhållit pengar från ingående organisationer och i början även genom kollekter i kyrkorna. Från 1937 har även olika typer av bidrag till verksamheten erhållits från Landstinget, under en period för vidare fördelning till medlemsorganisationerna och på senare år från Region Västerbotten enbart för specifika aktiviteter.

Totalt har tolv ordföranden varit verksamma under de första 100 åren. Av dessa har fyra varit ordföranden i tio år eller mer. Första kvinnliga ordföranden var fru Karin Karlsson, från 1971, med drygt tio år. Nuvarande ordförande (2021) Bertil Forsberg valdes 1989.

Verksamheten var under de första två årtiondena starkt inriktat mot förbud av alkoholhaltiga drycker för att sedan övergå mer mot folknykterhetsarbete. Från början av 1970-talet ingår även arbetet mot droger som en del i verksamheten.

Organisationer vid bildandet 1921 (fig 1)

- Västerbottens läns evangeliska lutherska ungdomsförbund
- Västerbottens södra distriktsloge av N.G.T.O
- Västerbottens distriktsförening av baptistförsamlingar
- Vita Bandet, Umeå
- Västerbottens Blåbandsförbund
- Västerbottens Anskarieföreningar
- Västerbottens o N. Ångermanlands ungdomsförbund
- Västerbottens distriktsloge av I.O.G.T.
- Västerbottens Söndagsskole- och Ungdomsförbund
- Västerbottens distrikttempel av T.O.

Samarbetsregler

(fig 2)

- Att vara en sammanhållande länk mellan alla lokala org. inom länet, vilka vilja verka för ett allmänt rusdrycksförbud, utan att på något sätt verka i partipolitiskt syfte
- Att vid riksdags-, landstingsmänna- och kommunala val verka för att verkligt förbudsvänliga kandidater uppsätts
- Att underhålla förbindelse med liknande org. inom landet
- Att för övrigt på alla lagliga sätt verka för förbudstankens utbredande inom respektive arbetsområden

Ordföranden i Västerbottens läns nykterhetsförbund

(fig 3)

Direktör	J M Nilsson	1921	
Distriktsförest.	K A Ekman	1922	20 år
Kyrkoherde	M Björnergård	1943	
Kyrkoherde	Johan Hedqvist	1944	
Komminister	Felix Bohman	1947	
Seminarielärare	Birger Bergling	1951	
Verkmästare	Manfred Jonsson	1955	
Distriktsförest.	Robert Amnerud	1961	
Annonschef	Tore Lundqvist	1962	10 år
Fru	Karin Karlsson	1971	+10 år
	Åke Dahlberg	1983	
	Bertil Forsberg	1989	+30 år

Föreläse fört vid årsmöte
med Västerbottnens Förbudsförbund
hållet i Oredshuset i Vilhelmina
den 13 augusti 1932.

§ 1.

Efter avlysnandet av "Vår Gud
är oss en väldig borg" och bön av ordf. distriktsförest.
K. A. Ekman förklarades årsmötet öppnat och kallade
deltagarna välkomna.

§ 2.

Förklarades för mötet
valdes: ordf. distriktsförest. K. A. Ekman, sek.
undersekr. Nörmänk, justeringsman N. Edin
och Sjeko Anderson.

§ 3.

Beslöts. Kallade mötningsskummit-
tens ordf. landtingsman John A. Nilsson Västerbottnens
Förbudsförbund välkomna till Vilhelmina samt
redogjorde för programmet.

§ 4.

Förtogs upprop av annalade ombud.
Följande ombud annalade representation vid mötet.
J. O. B. F. B. Bergling, N. Edin, P. A. Nilsson, Karin Sör-
ström och N. Nörmänk.

Västerbottnens Blåbandsförbund: Edv. Berg, John
Berglund. (annalade om förhinder annalades av H. Berglund)

Svenska Missionsförbundet: K. A. Ekman.

N. T. O. Sjeko Anderson.

Vita bandet: Ester och Signe Middleström.

Samtliga tillerkändes representationsrätt.

§ 5.

Fredrogs styrelse - och revisions-
berättelse varoför årsmötet tillerkändes
styrelsens ansvarighet för det gångna årets
verksamhet.

§ 6.

Tal av styrelsen för kommande ar-
betsår förtogs och blev följande personer

Utdrag ur årsmötesprotokoll fört vid Förbudsförbundets årsmöte i Vilhelmina
13 augusti 1932.